

5. Politički i diplomatski naponi RH i MZ da se postigne mirna reintegracija okupiranih područja i puni suverenitet na cjelokupnom državnom prostoru

Što je prethodilo vojno-redarstvenim operacijama, pa i onoj u Medačkom džepu, na političko-diplomatskom planu; jesu li uloge sudionika u njima bile podijeljene već davno prije, a tragična nužnost neizbježna? U ovom kronološkom pregledu najvažnijih diplomatskih akcija UN-a, MKBJ-a,⁷³ EU, RH, SRJ i vlasti tzv. RSK vidljivi su postupci svih najvažnijih aktera - napor RH da mirnim sredstvima - pregovorima - dostigne ciljeve zacrtane u rezolucijama UN-a, akcije čelnika tzv. republike srpske krajine da na svakom koraku opstruiraju mirovni proces i pokušaju ostvariti svoju paradržavnost i pripojenje ostalim srpskim državama (svoje stajalište su potkrjepljivali terorističkim prijetnjama i njihovim ostvarivanjem; protjerivanjem i ubojstvima preostalog, malobrojnog, nesrpskog stanovništva), neodlučnost UN-a i svjetskih sila da stvari nazovu pravim imenima: agresijom, terorizmom, okupacijom i zločinom.⁷⁴ Uvidom u službene dokumente svjedočimo mučnom probijanju s jedne konferencije na drugu, gomilanju argumenata koji se ne poštuju, suočavamo se s nepopustljivošću Srba i Miloševićevom taktikom, otkrivamo naklonost MZ – UN-a, pojedinih država, UNPROFOR-a prema pobjednicima (Srbima)⁷⁵ i odbojnost prema poraženima, onima koji ne žele postići mir i dogovor gubitnika (Muslimani i Hrvati).⁷⁶

Ujedinjeni narodi su se isprva sklanjivali posredovati u jugoslavenskoj krizi i tek nakon pristanka svih uključenih strana donose Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda br. 724., 14. prosinca 1991., Vanceov mirovni plan. Rezolucija 727.⁷⁷ pozdravlja sporazum o primirju u Hrvatskoj, potpisan 2. siječnja 1992. u Sarajevu, koji je stupio na snagu 3. siječnja. Već 21. veljače Rezolucijom 743.⁷⁸ osniva se UNPROFOR - "United nation protection force", a novom,⁷⁹ određuje se početak njego-

Slika 5: UNPA - Zaštićena područja UN-a i raspored snaga UNPROFOR-a (izvor: admiral Davor Domazet-Lošo "Hrvatska i veliko ratište"

va djelovanja. Rezolucija 753.⁸⁰ veoma je važna za RH jer sadrži preporuku Glavnoj skupštini UN-a za primanje RH u članstvo, što se i dogodilo 22. svibnja 1992. Vijeće sigurnosti UN-a Rezolucijom 762.⁸¹ odobrava koncept "ružičastih zona"⁸² kao privremeno rješenje kojemu je cilj uspostava nadzora Hrvatske nad tim područjima. Na opetovano traženje hrvatske Vlade da se spriječi vojna i logistička pomoć tzv. RSK preko granica RH, Rezolucijom 769.⁸³ uspostavljena je UNPROFOR-ova granična kontrola na međunarodnim prijelazima. To nije spriječilo Srbe da njima prelaze pa su česti bili incidenti između pripadnika snaga UN-a i srpskih vojnih i civilnih vlasti. Krajinski Srbi su nadzirali branu Peruču, koja je električnom strujom opskrbljivala veći dio južne Hrvatske; povremeno bi je isključivali ili prijetili da će je dignuti u zrak i vodom ugroziti desetke tisuća stanovnika nizvodno od nje. Da bi spriječili takvu humanitarno-ekološku katastrofu, UN su donijeli Rezoluciju 779.⁸⁴ o osiguranju brane Peruča snagama UN-a. Supredsjedatelji Cyrus Vance i David Owen, dva ključna čovjeka koji predstavljaju UN i Kontaktnu skupinu, 19. i

20. studenoga 1992. posjetili su četiri UNPA-područja u Hrvatskoj. I njima je postalo jasno da se Vanceov mirovni plan ne provodi i pokušali su na terenu ustanoviti što se može učiniti. David Owen u svojoj memoarskoj knjizi *"Balkanska odiseja"* piše: *Posjetili smo Maslenički most, koji je bio uništen u ratu i koji je trebalo ponovno otvoriti kako bi hrvatski prometni i turistički automobili i autobusi mogli prometovati glavnom cestom na dalmatinskoj obali. Stupili smo i na vrh brane Peruča, pomalo oprezno, budući da se smatralo da su u njezinu strojarnicu postavljene velike količine dinamita, koji bi, ako ga Srbi aktiviraju, raznio branu i tako poplavio područje. O oba pitanja vođene su beskrajne rasprave u Beogradu, Zagrebu i Ženevi, pa je bilo korisno probleme vidjeti na terenu.*⁸⁵ Posjetili su i Knin i uvjerali se u tvrdo, nepopustljivo stajalište krajinskih Srba. *U Kninu smo imali grozan sastanak s krajinskim Srbima, koji su odbili pružiti potporu bilo čemu, osim SECESIJI i koji su se pretvarali da su nezavisna vlada s vlastitim ministrom vanjskih poslova. Neumoljivo sam tražio da im damo do znanja kako smatramo da se nalazimo u Hrvatskoj, što je UN semantičkim nejasnoćama NASTOJAO IZBJEĆI! Moja je definicija izazvala bombastičan govor o tome da je to nezavisna srpska republika.*⁸⁶ Nekako istovremeno s pitanjem Peruče dogodilo se i povlačenje jedinica JNA s Prevlake, ali kako je SRJ (SRJ/Crna Gora) polagala pravo na to hrvatsko područje, VS UN-a odlučilo je i tu stvoriti "tampon zonu" pod nadzorom vojnih promatrača UN-a. Onda se na iznenađenje mnogih, ali ne i pomnih analitičara dotadašnjeg razvoja događaja u Hrvatskoj, 22. siječnja 1993. dogodila hrvatska vojno-redarstvena AKCIJA MASLENICA u kojoj su oslobođeni Masleničko ždrilo, Rovanjaska, Jasenice, Maslenica, Novigrad, zrakoplovna luka Zemunik i nekoliko strateških velebitskih vrhova. Pojačala se bojazan MZ da bi se sukobi u Hrvatskoj mogli ponovno proširiti i rat razbuktati. Tri dana nakon početka akcije Maslenica, VS UN-a je Rezolucijom 802.⁸⁷ reagiralo i tražilo obustavljanje sukoba i vraćanje na prethodno stanje. Izvješće Glavnog tajnika Ujedinjenih naroda (GT UN), nastavno na Rezoluciju 743.(1992.),⁸⁸ ističe pogoršanje situacije, *Srbi su oteli teško oružje nakon početka vojne akcije Hrvatske vojske kod Maslenice, naoružali se i mobilizirali, primili značajan broj pojačanja srpskih boraca iz dijelova bivše Jugoslavije...* David Owen je brzo shvatio zašto se Hrvatska odlučila na takvo, vojno, rješenje pitanja prometne povezanosti sjevera i juga Hrvatske. *Hrvatska Vlada je, razumljivo, od početka bila odlučna izbjeći ono što se dogodilo na Cipru, gdje je nazočnost UN-a de facto cementirala podjelu otoka, pa se tako nikad nije pridržavala prekida vatre... Hrvatski su Srbi bili tobože čimbenik konsolidacije, a hrvatska Vlada destabilizacije.*⁸⁹ No zamašnjak događaja se teško smirivao; nakon ponovljenih srpskih prijetnja da će razoriti branu Peruča, hrvatska vojska ju je 27.

siječnja 1993. brzom akcijom oslobodila. Srpski mineri su digli branu i strojarnicu u zrak, ali, na sreću, ne i dovoljno stručno, pa je brana izdržala i voda iz akumulacijskog jezera nije se prelila u dolinu ispod nje. Vojna i politička situacija se nakon tih događaja ponovno zaoštrila, krajinski Srbi su tražili da se vrate u oslobođena područja u Ravnim kotarima, a Hrvati ustrajali na primjeni UN-ovih rezolucija o vraćanju "ružičastih zona" pod okrilje hrvatskih zakona. Stanje u okupiranim područjima davalo im je za pravo jer su Srbi mijenjali etničku sliku okupiranih dijelova Hrvatske, nisu dopuštali povratak hrvatskim izbjeglicama i doseljavali su Srbe iz dijelova bivše Jugoslavije. I o tome, o ulozi UN-a u provedbi mirovnog plana za Hrvatsku, Owen objektivno i kritički progovara: *Veliki priliv srpskih izbjeglica doveo je do nasilja između Srba kroz djelovanja bandi, ucjena i iznuđivanja. Sve se to događalo pod nosom civilne policije UN-a koja je svojom ulogom smatrala, kako nam je rečeno, pasivno promatranje i izvještavanje o aktivnostima lokalne policije i vlasti i njegovanje dobrih odnosa sa svim stanovnicima. S obzirom na prilike u Hrvatskoj u to doba i osobito nakon što je počeo rat u Bosni i Hercegovini, čime je došlo do promjene prioriteta koji je UN mogao dati Vanceovom planu, bilo je nemoguće sagledati kako bi UN mogao postati svakome u Hrvatskoj išta više od predmeta poruge, koji nitko ne voli i ne cijeni.*⁹⁰ Stanje se pogoršavalo u BiH, pa je morala biti donesena Rezolucija 807⁹¹ od 19. ožujka kojom je VS UN-a iskazalo odlučnost u osiguranju nesmetanog djelovanja UNPROFOR-a u RH i drugim republikama. Već se bio dogodio veliki broj zločina u Hrvatskoj i BiH, i žrtve agresije su tražile osnivanje suda koji će kazniti krivce za ratne zločine i povrede humanitarnog prava. Hrvatska je jedna od žrtava koja je tražila osnivanje tog suda za ratne zločine i VS UN-a donosi Rezoluciju 808. o osnivanju ICTY-a, Međunarodnog suda za kaznena gonjenja lica odgovornih za ozbiljna kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije počinjena od 1991. I tada se izglasava važna rezolucija, koja potvrđuje suverenitet i teritorijalni integritet RH, a tzv. RSK je krši i ne poštuje - Rezolucija 815.:⁹² *UN potvrđuje svoju odlučnost da osigura poštovanje suvereniteta i teritorijalnog integriteta RH i drugih republika u kojima je (UNPROFOR) razmješten... da se odredi budući status zona pod zaštitom UN-a (UNPA) koje su SASTAVNI DIO TERITORIJA REPUBLIKE HRVATSKE.* Hrvatska uvjetuje produženje mandata UNPROFOR-a njegovom efikasnošću, nametanjem odmetnutim Srbima principa koji su dogovoreni i upisani u službene dokumente UN-a. Na to hrvatsko stajalište nastavlja se mišljenje Glavnoga tajnika UN-a u izvješću GT VS UN, nastavno na Rezoluciju VS UN broj 815. (1993.) kojom se određuje mandat UNPROFOR-a u RH: *Srbi odbijaju prihvatiti realnost - suverenost RH i pregovore o rješavanju njihova (manjinskog) pitanja,*

ističu dvojbe oko buduće uloge UNPROFOR-a - produženje njegova mandata, oblik mandata i ciljeva... Pitanje produženja mandata UNPROFOR-a Glavni tajnik razvija u Točki 2 tog izvješća: "Budućnost UNPROFOR-a (u RH): ...ako se ne ispituju dva faktora – neispunjenje obje strane, POSEBICE SRPSKE, da omoguće primjenu mirovnoga plana UN-a i - nemogućnost da sudjeluju u političkom procesu koji će omogućiti rješenje spornih pitanja... usprkos naporu koordinatora⁹³ i UNPROFOR-a nema značajnog napretka....uloga UNPROFOR-a je sprječavanje rasta napetosti i sukoba između srpske strane i hrvatskih vlasti, kraj mandata mogao bi rezultirati općim sukobom u regiji i onemogućiti dostavu humanitarne pomoći... UN u RH pomaže situaciju u BiH, razdvaja RH i SRJ... GT UN odbacuje opciju povlačenja iz RH i ostavlja UNPROFOR u RH ...to ne će zadovoljiti RH, ali kako procjenjuje GT da su ciljevi koje predlaže hrvatska Vlada nemogući bez pune suradnje vlasti lokalnih Srba u UNPA i 'ružičastim zonama', tražit će od Vlade RH produženje za tri mjeseca. UNPROFOR je učinio težak posao, hrabro i odlučno... 500 pripadnika UN-a je stradalo, od kojih 46 smrtno, od toga u RH 246 stradali, 25 smrtno. No, zbog različitih interesa svjetskih sila, Ujedinjeni narodi nemaju političke volje ni snage da se odlučno pozabave rješavanjem pitanja u Hrvatskoj. I o tome svjedoči David Owen: *Ujedinjeni narodi nisu bili u stanju vratiti (hrvatske) izbjeglice dok se srpske paravojne snage ne razoružaju, a nedostajala im je odlučnost, pa i snaga da Srbe razoružaju silom. Pat-pozicija nastavljena je tijekom iduće dvije i pol godine...*⁹⁴ I predsjednik Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda (PR VS UN) zabrinut je stanjem u području sukoba, na tom zajedničkom, integriranom ratištu i piše notu od 21. travnja 1993., koju naslovljava *Situacija u Bosni i Hercegovini*. Notom se osuđuje novi val nasilja, traži prekid vatre i suradnja s UNPROFOR-om i supredsjedateljem MKBJ lordom Owenom. O tome kako ostvariti tu sugestiju predsjednika Vijeća sigurnosti i kako materijalizirati "Vance-Owenov mirovni plan" 25. travnja razgovaraju David Owen i general Lars Wahlgren, novi zapovjednik UNPROFOR-a, kojeg sam Owen u svojoj knjizi hvali kao *razboritog i mirnog Šveda, s velikim iskustvom u UN-u*.⁹⁵ No ni Wahlgren ne će biti sposoban boriti se sa srpskom nepopustljivošću, Miloševićevim lukavstvom i taktiziranjem, hrvatskom diplomatskom vještinom i različitim političkim interesima velikih sila. Ubrzo će dati ostavku na svoj položaj i zamijenit će ga general Jean Cot.

Odluka o utemeljenju ICTY-a za bivšu Jugoslaviju donesena je Rezolucijom 827.,⁹⁶ čime je postavljen temelj za istragu o počinjenim zločinima i kažnjavanju krivaca za njih. Predsjednik RH Tuđman 3. lipnja 1993. šalje pismo koje 4. lipnja stalni predstavnik RH pri UN-u, veleposlanik Mario Nobile, proslijeđuje GT UN-a: Predsjednik RH govori o nastavku srpske agresije na RH

(članicu UN-a) - o granatiranju, zlostavljanju nesrba, učešću građana SRJ u agresiji na RH, prekidu pregovora predstavnika 'Krajine' s legalnim hrvatskim vlastima, o pripremama za referendum o spajanju s RS i drugim srpskim zemljama... Srbi odbijaju primijeniti sve UN-ove rezolucije i smjeraju odvojiti dio suverenoga hrvatskog područja. To je potpuno neprihvatljivo za RH - po svim dokumentima UN-a UNPA su integralni dio RH... pogoršava se dramatična situacija u BiH... RH traži izlazak snaga UNPROFOR-a na međunarodno priznate granice između RH i BiH te SRJ (Srbije i Crne Gore). RH ne smije biti talac situacije u BiH, RH će prihvatiti produženje mandata UN-a ako će smjernice djelovanja za primjenu Vance-Owenova plana biti jasne. Hrvatska nastavlja svoju diplomatsku ofenzivu; 18. lipnja 1993. pismo Mate Granića, ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske, ponovno je naslovljeno na GT: ...RH se zalaže za razdvajanje mandata UNPROFOR-a na tri dijela, bez obzira na konačnu odluku o produženju, na mirovne snage u RH, BiH i Makedoniji, to su tri odvojene države, ne nalaze se međusobno u ratu, ne čine zajedničku - političku ili bilo kakvu uniju - ne mogu biti definirane kao jedinstveno područje operacija, prestaje potreba za takvim ustrojem snaga UN-a, to je u suprotnosti s principom suverenosti članica UN-a. U RH nije problem u konačnom političkom rješenju države, kao što je to u BiH, već u efikasnom rješenju pitanja UNPA zona. Supredsjedatelji Međunarodne konferencije za bivšu Jugoslaviju pokušavaju pomiriti nepomirljivo i privoljeti strane u RH i BiH na rješenje sukoba. Organiziraju 23. lipnja 1993. sastanak u Ženevi s Miloševićem, Tuđmanom, Bulatovićem, Karadžićem i Bobanom. Predsjednik Tuđman se pismom ponovno obraća GT UN 25. lipnja 1993., on pitanje produženja mandata pokušava što bolje politički kapitalizirati, pruža i dalje mogućnost mirnog rješenja i dogovaranja s drugom (srpskom) stranom, ali i upozorava na neučinkovitost i njezine posljedice: ...predlažem produženje za jedan mjesec u kojem će se vidjeti volja srpskih predstavnika da postignu sporazum s hrvatskim vlastima, tada je moguće produženje za još tri mjeseca i razdvajanje mandata. Situacija je izvanredno teška, de facto je odvojeno nekoliko dijelova hrvatskog teritorija - otežan je promet, gospodarska situacija je teška... dnevni srpski napadi na hrvatske gradove usprkos potpisanim ugovorima o prekidu vatre i prisutnosti UNPROFOR-a. Veleposlanik RH pri Misiji RH u UN-u Mario Nobilo također šalje 30. lipnja pismo GT UN u kojemu ...podcrtava prijedlog o razdvajanju mandata UNPROFOR-a, predlaže novo ime (UNCRO), razdvajanje civilnog od vojnog sektora - na čijem će čelu biti predstavnik GT VS UN-a za civilna pitanja (Head of Civilian Affairs).

Rezolucija 847.⁹⁷, koja je donesena istoga dana, bavi se produženjem mandata UNPROFOR-a u RH do 30. rujna, njom se ...potvrđuje još jednom teritorijalni integritet i suverenitet RH, uzi-

majući u obzir STAV HRVATSKE VLADE... O (posebnom) MANDATU UNPROFOR-a NA PODRUČJU SUVERENE REPUBLIKE HRVATSKE. O tom prijedlogu će Glavni tajnik razmisliti i kasnije donijeti odluku. - Izvješće GT UN, nastavno na paragraf 2. Rezolucije VS UN 847. (1993.). "Prema Sporazumu iz Erduta od 15./16. lipnja 1993., HV i hrvatska policija se trebala povući iz područja Maslenice i predati ga do 31. lipnja punom nadzoru UNPROFOR-a. Kako bi pomogao primjenu Erdutskog sporazuma, UNPROFOR je doveo 2000 vojnika u područja uz ono koje hrvatske snage moraju napustiti - one (hrvatske snage - op. p.) UNPROFOR-u ne dopuštaju pun pristup području. Dne 2. kolovoza srpskim granatiranjem potopljen je jedan od pontona na Maslenici, ali supredsjedatelj drži nastavak pregovora i dalje mogućim. Pozvao je obje strane u Ženevu na pregovore u kojima bi bili uključeni elementi izvornog Erdutskog sporazuma. Stranke su prihvatile poziv i razgovori su započeli. GT se ponovno izjašnjava o situaciji: *Pitanja koja su trebala biti riješena u Hrvatskoj nisu riješena... sve zavisi od sadašnjih napora da se primjene rezolucije UN i slijede naputci VS UN... mir se može postići samo u dobroj volji i kroz pregovore... ozbiljno razmatram s posebnim izaslanikom i zapovjednikom UNPROFOR-a hrvatski prijedlog o razdvajanju mandata, ali još nismo donijeli odluku, prijedlog ću i dalje razmatrati.* Supredsjedatelji, po uputi Glavnoga tajnika, također pojačavaju pritisak na sve strane, 31. lipnja sazivaju sastanak Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji u Ženevi. Uskoro počinju mali pomaci prema smirivanju stanja, ali je nejasno je li to tek taktika srpske strane i mudra politika hrvatske Vlade/hrvatskog Predsjednika kojima se pripremaju novi diplomatski, politički i vojni potezi.

Petnaestog/šesnaestog srpnja 1993. postiže se Sporazum o povlačenju hrvatskih snaga iz dijelova područja oslobođenih u akciji Maslenica, već sljedećega dana, 17. 7., u Ženevi se sastaju Milošević i Tuđman, 23. srpnja potpisuje se Dodatak Sporazumu od 15./16. srpnja. Pismom od 20. kolovoza PR VS (29. 8. dokument VS UN) Boutros Boutros Ghali dotiče prvi put pitanje ratnih zločina u Hrvatskoj: *...Komisija stručnjaka pokušava u okviru svog mandata ispitati i analizirati informacije o teškim kršenjima Ženevskih konvencija i drugim prekršajima humanitarnih prava na prostoru bivše Jugoslavije kako bi se otkrili i zabilježili dokazi o masovnim grobnicama u UNPA zonama... naročito je važno istražiti (iskopati) mjesto na Ovčari u blizini Vukovara u sektoru Zapad.* Nižu se sastanci, onim u Londonu, 26. i 27. kolovoza 1993., supredsjedaju GT UN, premijer Velike Britanije, predsjednik Vijeća ministara EZ-a i čelnici svih sukobljenih strana, od 27. do 30. kolovoza pregovori se nastavljaju u Ženevi u istom sastavu, grozničavo se traže rješenja za mir u BiH i stanje u Hrvatskoj.

No pismo otpravnika poslova Stalne misije RH pri Ujedinjenim narodima (SM RH pri UN) PR VS UN-a ponovno upozorava na daljnu vojnu pomoć SRJ i RS tzv. RSK: *...informacija o razmještanju srpskih trupa iz Srbije i Republike BiH na teritoriju RH...o jačanja u ljudstvu i vojnom naoružanju u UNPA i "ružičastim zonama" ...oko 600 naoružanih ljudi (bataljun) iz 2. krajiškog korpusa VRS stigli su sredinom srpnja s teritorija BiH na područje Benkovca. Nedavno im se pridružio još jedan bataljun. U istom vremenskom razdoblju grupa dragovoljaca iz Srbije, oko 1300 do 1500 ljudi, stigli su u područje sjeverne Dalmacije i otišli ravno na bojište, 150 DO 200 ČASNIKA I MLAĐIH ČASNIKA IZ JUGOSLAVENSKJE VOJSKE RASPOREĐENO JE U TAKOZVANI "15. LIČKI KORPUS" I "7. KNINSKI KORPUS"⁹⁸ ...jedan bataljun VRS u RH nasuprot Cazinskoj krajini, jedna brigada VRS nalazi se u zapadnoj Slavoniji... 6000 - 7000 ljudi s topništvom i oklopnim bataljunom (40 tenkova) su se infiltrirali u UNPA iz Srbije i dijela BiH pod nadzorom Srba....pojačava se militarizacija u sektorima Sjever i Jug, to je ZNAK MOGUĆE VOJNE AKCIJE PLANIRANE U SRPSKIM POLITIČKIM I VOJNIM CENTRIMA. SITUACIJA SE POJAČAVA EVAKUACIJOM CIVILA IZ NEKIH DIJELOVA RH OKUPIRANIH OD STRANE SRBA.*

No Srbi iz tzv. RSK tvrdoglavo ustraju u nepriznavanju hrvatskog suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti i nastavljaju s terorističkim granatiranjem hrvatskih gradova uz obalu - 23. kolovoza 1993. granatirano je područje oko Zadra i Maslenice (most i zračna luka), 24. zaleđe Zadra, 25. istočna Slavonija, Zadar, Maslenica i Pakrac, 26. i 27. napadnuta su ista mjesta. Hrvatska strana u obraćanju VS UN-a nastavlja: *...navedene akcije pokazuju nevoljkost lokalnih srpskih vlasti da riješe probleme kroz razgovore i predstavljaju izravan napad na suverenost i teritorijalnu cjelovitost RH... RH traži strogu osudu MZ... postaje očito da UN i UNPROFOR na području RH trebaju poduzeti snažnije i odlučnije mjere kako bi se primijenile rezolucije VS UN. No Ujedinjeni narodi i njihov tajnik su zaokupljeni stanjem u Bosni i Hercegovini, tajnik piše pismo predsjedniku VS UN 1. rujna 1993. ...Izvrješće supredsjedatelja "Steering committee" Međunarodne konferencije za bivšu Jugoslaviju o razgovorima održanim od 30. kolovoza do 1. rujna 1993. u Ženevi, to je nastavak prekinutog razgovora 20. kolovoza: ...razmatrano pitanje Mirovnog plana za Bosnu i Hercegovinu. Očito da "razmatranje" nije donijelo nikakve rezultate i ponovno su pripremani i održavani novi razgovori i konferencije u Londonu, Beču, Ženevi, tajni pregovori u Beitostolenu kraj Osla u Norveškoj. Onda se, 8. rujna, dogodio strašan srpski zločin u Kusonjama o kojemu predsjednik Vlade RH pismom izvješćuje Glavnog tajnika UN-a: Pismo predsjednika Vlade RH Nikice Valentića GT od 8. rujna (dokument od 10. rujna 1993.): ...Vlada i ja osobno skrećemo pažnju na zločin koji se*

Slika 6: Opći pogled na područje operacije "Medački džep" - Gospić, Medak i planina Velebit

danas dogodio u selu Kusunje blizu Pakraca... (eksplozija postavljene naprave - o. p.) za vrijeme ceremonije počasti 18-orici hrvatskih policajaca... nestalih prije dvije godine na istom mjestu... 3 osobe su poginule i 8 je ranjeno... među njima i jedan pripadnik argentinskog bataljuna UNPROFOR-a... UNPROFOR snosi odgovornost za takvu terorističku aktivnost jer nije spriječio napade u UNPA zoni pod njihovom zaštitom. Zbog toga hrvatska Vlada upozorava ...ako će UNPROFOR i dalje biti neefikasan, Vlada će pronaći način kako da na zakoniti način onemogući terorizam. Taj tragični događaj je zadnja kap koja može preliti čašu našeg strpljenja. Neka srpske paramilitarne postrojbe u UNPA zonama i postrojbe UN-a, kao i cijela međunarodna zajednica zapamte - RH je dovedena do ruba svog strpljenja i dostojanstva. obraćamo vam se i zahtijevamo da učinite sve što je u vašoj moći kako bi onemogućili takve kriminalne akte. Poslije toga kriminalnog čina, najčistijeg oblika terorizma u dugom nizu topničkih napada i diverzantskih akcija, hrvatskoj Vladi i javnosti je očito ponestalo strpljenja. Predsjednik i Vlada su procijenili da diplomatska sredstva ne pridonose rješenju pitanja sigurnosti

hrvatskih građana, procesu reintegracije okupiranih područja i dogovoru sa srpskim lokalnim vlastima.

Rano ujutro 9. rujna u 6.05 počela je ograničena vojno-redarstvena akcija u Medačkom džepu koja je završila isti dan do 13.00. UN je to jutro počeo izvješćivati o bombardiranjima s obje strane linije sukoba, general Cot je pokušao posredovati u postizanju prekida sukoba (u 11.00), no točno u to vrijeme (prema izvješću UN-a) HV je pokrenula ofenzivu *južno od Gospića i osvojila Čitluk i Donje Selo*. Sljedećega dana, 10. rujna, hrvatska vojska i specijalna policija su učvršćivale položaje i odbile pokušaj srpskog protuudara. Pojačalo se bombardiranje civilnih ciljeva diljem RH. Supredsjedatelj MKBJ Thorvald Stoltenberg u razgovoru s predsjednikom Tuđmanom iznio je prijedlog da se HV povuče, UN-ovo izvješće javlja da su se sukobi nastavili, Tuđman je odgovorio da RH prihvaća prekid vatre, ali *“povlačenja nema do općeg sporazuma o prekidu vatre”*. UNPROFOR je prenio Tuđmanovu poruku srpskoj strani, Cot poslao osobne izaslanike objema stranama, no Bobetko se odbio s njim sastati, a general Novaković, zapovjednik SVK, zaprijetio je RH napadima u cijeloj zemlji ako se HV ne povuče. UNPROFOR izvješćuje da je *HV napala Medak i područje južno od Čitluka, potvrđeno je (hrvatsko) osvajanje s. Njegovan(u) i SRPSKE IZBJEGLICE KREĆU PREMA GRAČACU. U 19.40 granatiran Sisak, hrvatski zrakoplovi bombardirali srpske raketne položaje, UNPROFOR posreduje kod obje strane... stanje se pogoršava... sukob se proširio na sektore Sjever i Jug, na “ružičaste zone” i okolna područja, to su od ofenzive HV-a 22. siječnja (Maslenica) najžešće borbe.*

11. rujna - borbe su pojačane - obostrani topnički napadi na Baljak, Medak, Gospić, Mali Alan, Obrovac...

12. rujna - RH, po nalogu predsjednika Tuđmana, jednostrano je proglasila 24-satni prekid vatre, početak u 12.00. RH traži od UN-a osiguranje provedbe vlastitih odluka. Istoga dana navečer glasnogovornica UNPROFOR-a Shannon Boyd izdala priopćenje za javnost - *UN nastoji postići prekid vatre i povlačenje HV*. General Cot je na sastanku s generalom Bobetkom rekao da će *izvijestiti sutradan (13. 9.) VS UN i GT UN o situaciji*. Srpska strana je odbila pregovarati dok budu trajale ofenzivne akcije HV-a.

13. rujna - postignut usmeni dogovor o prekidu vatre.

14. rujna - VS UN zatražilo je svojom izjavom od RH povlačenje vojske na položaje od prije 9. rujna.

15. rujna - potpisan Sporazum (Novaković - Stipetić)

16. rujna - 18.00 početak primjene Sporazuma - UNPROFOR počinje zaposjedati razvojačeno područje, HV se povlači.

17. rujna - u 18.00 HV se povukla na položaje od prije 9. rujna (prije početka akcije u Medačkom džepu), *nađeni i registrirani prvi poginuli, srušene zgrade, pobijena stoka...*

19. rujna - general Cot posjetio Medački džep - glasnogovornica UN-a citira njegovu izjavu o *spaljenoj zemlji*.

20. rujna 1993. - sastanak na britanskom nosaču zrakoplova "Invincible", negdje u Jadranskom moru - prisutni svi politički vođe - sudionici sukoba u bivšoj Jugoslaviji. Nekoliko dana poslije hrvatska i krajinska strana pristaju na tajne pregovore u Norveškoj, koji su, na iznenađenje organizatora, istupom srpskih predstavnika na televiziji odmah postali javni. Srpskoj strani je odgovarao taj oblik dobivanja međunarodnog legitimiteta, ona se nije opterećivala neuspjehom sastanka, njoj je bilo važno da bude priznana kao ravnopravan partner. Zato Owen krivnju za neuspjeh prebacuje na hrvatsku stranu zbog "ubojstava Srba u Medačkom džepu od postrojba hrvatske Vlade". UN je prilično iscrpno dokumentirao ozbiljne slučajeve kršenja ljudskih prava u Medačkom džepu, što im je (RH) nanosilo veliku štetu⁹⁹. Čak i mirovnu inicijativu predsjednika Tuđmana, koju Hrvatska iznosi pred UN i svjetsku javnost, naziva *manevrom kojim se trebala odvući pažnja svjetske javnosti od tek otkrivenih zločina*.

Kako se krajem mjeseca rujna završavao mandat UNPROFOR-a, ponovno su zaredale žustre konzultacije i usuglašavanja u Ujedinjenim narodima, pa su u nekoliko dana - 30. rujna, 1. listopada i 4. listopada donesene tri rezolucije od kojih je prva bila tehnička, Rezolucija 869. - produženje mandata za 24 sata, drugom, broj 870. - ojačavala se sigurnost UNPROFOR-a jer je njegov novi mandat stavljen pod Poglavlje VII. Povelje UN-a - *nametanje mira*. Konačno su, rezolucijom 871., razdvojene ovlasti UNPROFOR-a za Hrvatsku, BiH i Makedoniju, uspostavljena su tri subordinirana zapovjedništva pod jednim središnjim zapovjedništvom. To je bio veliki hrvatski diplomatski uspjeh, Hrvatska je usprkos napadima, koji će se s pojavljivanjem Izvješća UN-a (UNPROFOR-a) 7. listopada 1993. o operaciji Medački džep¹⁰⁰ pojačavati, nedvosmisleno postala i u očima UN-a stvarno suverena zemlja.

Nastavljaju se diplomatski naponi i pregovori: 28. do 31. listopada Stoltenberg se sastao s predsjednicima Tuđmanom i Miloševićem u Zagrebu i Beogradu, David Owen 11. studenoga s ministrom obrane RH Šuškom u Londonu; ministri vanjskih poslova EZ 29. studenoga 1993. u Ženevi sastaju se s predsjednicima Miloševićem, Tuđmanom, Bulatovićem i Izetbegovićem te s Karadžićem i Bobanom, 21. prosinca supredsjedatelji, ponovno u Ženevi, s glavnim akterima sukoba, sljedeći dan su ponovno svi u Bruxellesu na sastanku s ministrima EU i supredsjedateljima. Ti naponi svjetske zajednice sljedeće će godine uroditi prividnim i privremenim uspjehom; mirovni proces će u Hrvatskoj rezultirati općim prekidom vatre i Zagrebačkim sporazumom 1994., no to će za srpsku stranu biti samo taktički potezi kojima je umirivala i držala MZ u uvjerenju kako je spremna surađivati. Prave želje za

vraćanje pod hrvatski državni suverenitet nije bilo, tzv. RSK je stvarno priželjkivala samo što brže spajanje s RS i SRJ. Rješenje koje je Hrvatsku čekalo u budućnosti, uza sav do tada uloženi diplomatski trud i uspjehe, ponovno je bilo vojno. U proljeće i ljeto 1995. RH će vojno-redarstvenim operacijama "Bljesak" i "Oluja" u nekoliko dana riješiti sve ono što UN i MZ nisu uspijevali godinama.

Bilješke

73. Međunarodna konferencija za bivšu Jugoslaviju, prvi predsjedatelj Cyrus Vance, poslije David Owen, uz njega Thorvald Stoltenberg, posebni predstavnik Glavnog tajnika UN-a. Osnovana 26. i 27. kolovoza 1992.; Vance predstavnik GT UN-a, naslijedio ga Thorvald Stoltenberg, David Owen, predstavnik Predsjedništva EZ-a. U Ženevi je zadaća MKBJ da postavi okvir za postizanje sporazuma u duhu političkih inicijativa UN-a i EZ-a. U Upravljačkom odboru 31 zemlja.
74. David Owen "Balkanska odiseja", Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatski institut za povijest, Zagreb 1998., str. 78. "Nažalost, UNPROFOR nije nikad stvarno uspio umanjiti moć i utjecaj srpskih paravojnih snaga... hrvatski prognanici i izbjeglice nisu uopće imali priliku vratiti se domovima koje su bili napustili za vrijeme i nakon borbi 1991... jasna povreda Vanceova plana koju je Vijeće sigurnosti predugo toleriralo i koja je bila jednim od čimbenika zbog kojih je predsjednik Tuđman opetovano prijetio da će prekinuti mandat Ujedinjenih naroda..."
75. Brendan Simms "Unfinest hour", str. 20. bos./srp./hrv. izdanje: "...Ujedinjene nacije ponekad su osjećale da žele nastaviti svoj mandat, nemaju drugog izbora nego prilagoditi se premoćnoj sili Srba. To je, na primjer, bio slučaj u sektoru Sjever, u krajini (Hrvatska), koji je bio u rukama Srba, gdje su se vojnici UN-a ubrzo spleli sa Srbima, koji su ih prezirali. "To je stari problem", reče službenik UN-a u Zagrebu u decembru 1994., "u sektoru Sjever Srbi maltretiraju naše ljude, a ovi se zaljubili u njih. Pretvorili su se u domoroce". - isto., str. 114. "...i zaista, kad su mi ljudi u Kraljevskoj vojnoj akademiji Sandhurst govorili kako još nisu sreli britanskog oficira koji ne simpatizira Srbe, bilo je to tek blago pretjerivanje." Mark Almond, BBC radio, "Politika i predrasude" - prema "Vjesniku" 1999. Jasna Zanić Nardini "...naročito su Britanija i Francuska imale sentimentalne veze sa Srbijom... Srbe su doživljavali kao prirodne saveznike."
76. Isto, str. 244. "Sunday Telegraph", Con Coughlin, srpanj 1993. - "mnoge zapadne vlade, posebno novi američki predsjednik, pate od zablude da su Srbi prvotni zlikovci, zapravo su jednako krivi Hrvati"; isto, str. 20 "protumuslimanska podmetanja MI6 stalno su u igri. Oni to stalno rade."
77. Rezolucija 727. od 8. 1. 1992.
78. Rezolucija 743. od 21. 2. 1992.
79. Rezolucija 749. od 7. 4. 1992.
80. Rezolucija 753. od 18. 5. 1992.
81. Rezolucija 762. od 30. 6. 1992.
82. Koncept "ružičastih zona" je domišljen kao rješenje za okupirane dijelove okupiranoga hrvatskog područja koja nisu pripadala u "zaštićene zone" - bile su nesporn dio hrvatskog područja i trebale su se što prije vratiti pod njezinu jurisdikciju. Sve hrvatske vojno-redarstvene akcije - Miljevci, Maslenica, Peruća, Medački džep -

- dogodile su se na području "ružičastih zona", na području IZVAN "UN-ovih zaštićenih zona", dakle, te akcije su bile legitimne i opravdane.
83. Rezolucija 769. od 7. 8. 1992.
 84. Rezolucija 779. od 6. 10. 1992.
 85. David Owen "Balkanska odiseja", Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatski institut za povijest, Zagreb 1998. str. 106. - 107.
 86. Isto, str. 107.
 87. Rezolucija 802. od 25. 1. 1993.
 88. Rezolucija 743. od 10. 2. 1993.
 89. Isto, str. 107.
 90. Isto, str. 108.
 91. Rezolucija 807. od 19. 3. 1993.
 92. Rezolucija 815. od 31. 3. 1993.
 93. Koordinator - supredsjedatelji: David Owen i Thorvald Stoltenberg
 94. David Owen "Balkanska odiseja", str. 108.
 95. Isto, str. 173.
 96. Rezolucija 827. od 27. 5. 1993.
 97. Rezolucija 847. od 30. 6. 1993.
 98. Operativno područje buduće vojno-redarstvene operacije Medački džep
 99. David Owen "Balkanska odiseja", str. 275.
 100. Canbat 1 Final report on Medak pocket operations

